

**# ANAYASA HUKUKUNDA ORGAN UYUŞMAZLIĞI DAVASI
ÜZERİNE BİR İNCELEME***
(A STUDY ON CASE OF DISPUTE BETWEEN ORGANS IN
CONSTITUTIONAL LAW)

Tevfik Sönmez Küçük*

ÖZ

Anayasa hukukunda organ uyuşmazlığı davası anayasal organlar arasındaki yetki ve yükümlülüklerin kapsamına ilişkin anayasal uyuşmazlıkların Anayasa Mahkemesi tarafından çözüme kavuşturulmasını amaçlar. Bu başvuru yolu, yatay erkler ayrılığı ekseninde iktidarın merkezileşmesini önleyerek hak ve özgürlükleri güvence altına alır. Bu çalışmada da Türk hukuk sisteminde bulunmayan organ uyuşmazlığı davası karşılaştırmalı hukukta yer alan düzenlemeler çerçevesinde kapsamlı bir şekilde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Organ Uyuşmazlığı Davası, Anayasal İhtilaflar, Anayasal Yetki ve Yükümlülükler, Anayasa Mahkemesi.

ABSTRACT

In disputes between organs in constitutional law the constitutional court resolves conflicts concerning the extent of the competence and duties between constitutional organs. This legal process assures the rights and freedoms within the context of horizontal separation of powers and avoids the centralization of authority. In this article, the case of dispute between organs, which is nonexistent in the Turkish legal

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale, 11.04.2016 tarihinde Editörler Kurulu'na ulaşmış olup, 17.05.2016 tarihinde birinci hakem; 22.05.2016 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi

system will be comprehensively analysed in accordance with the rules in comparative law.

Keywords: *The Case of Dispute Between Organs, Constitutional Conflicts, Constitutional Competence and Duties, Constitutional Court.*

I. Giriş

Karşılaştırmalı hukukta farklı görev ve yetkiler ile donatılan Anayasa Mahkemelerinin kural olarak iki işleve sahip olduğu görülür. Bunlar, hak ve özgürlüklerin korunup, geliştirilmesi ile anayasal organların kendi içerisinde uyumlu işleyişini güvence altına almaktır¹. Çalışmanın konusunu oluşturan organ uyuşmazlığı davası (Organstreitverfahren), anayasa yargısının ikinci işlevinin sonucu olarak ortaya çıkar. Ancak, devlet organlarının anayasal yetki ve yükümlülüklerinin sınırının tespit edilmesi için yapılan anayasaya uygunluk denetimi yatay ya da dikey erkler ayrılığı ekseninde gerçekleştirilebilir. Bu noktada yatay erkler ayrılığı ile anlatılmak istenen yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki, dikey erkler ayrılığı ile kastedilen ise, merkezi ve mahallî organlar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklardır². Organ uyuşmazlığı davasının, yatay erkler ayrılığı doğrultusunda yapılan denetim sonucunda söz konusu olacağına, çünkü anayasal çatışmanın merkezi iktidar ile yerel iktidarlar arasında gerçekleşmesi halinde bu sorunun, artık organ uyuşmazlığı davasının değil, ya komünal anayasa şikâyetinin³ ya da federal uyuşmazlık davasının konusuna gireceğinin belirtilmesi gerekir⁴.

Anayasa Mahkemesinin anayasal organlar arasındaki uyuşmazlıklarda oynadığı bu rol, hak ve özgürlükler rejimi için de vazgeçilmez bir

¹ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, Legal Yay., 10. Baskı, İstanbul, 2015, s. 373; ayrıca bkz. O. Korkut Kanadoğlu, *Anayasa Mahkemesi*, Beta Yay., İstanbul, 2004, s. 105–236.

² İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 373.

³ Tolga Şirin, *Türkiye’de Anayasa Şikâyeti*, XII Levha Yay., İstanbul, 2013, s. 229–230.

⁴ En genel anlatım ile komünal anayasa şikâyeti, mahallî yönetimlerle merkezi iktidar; federal uyuşmazlık davası ise federal devlet ile federe devletlerin arasındaki uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasını konu alır. Reinhold Zippelius/Thomas Württemberg, *Deutsches Staatsrecht*, C. H. Beck Verlag, München, 2008, s. 529–530, 545.

öneme sahiptir. Gerçekten, yatay erkler ayrılığının organ uyuşmazlığı davası aracılığıyla korunması, belli organların anayasal yetkilerini aşarak iktidarı merkezileştirmesini önleyecek ve bu husus, hak ve özgürlükler için bir güvence teşkil edecektir⁵. Bu çalışmada organ uyuşmazlığı davası karşılaştırmalı hukuk çerçevesinde mercek altına alınacaktır. İncelemenin odak noktasını kural olarak Alman Anayasa hukuku oluşturmakla birlikte, karşılaştırmalı bir çalışma yapılarak diğer ülkelerin düzenlemelerine de değinilecektir. Bu bağlamda, organ uyuşmazlığı davası kavramsal olarak incelenerek, başvuru yolunun kabul edilebilirlik koşulları ve başvuru neticesinde verilen kararın niteliği farklı ülkelerin düzenlemeleri dikkate alınarak karşılaştırmalı olarak tahlil edilecektir.

II. Organ Uyuşmazlığı Davası Kavramı

En genel ifade ile organ uyuşmazlığı davası, Anayasa Mahkemesi tarafından anayasal organların Anayasadan doğan yetki ve yükümlülüklerinin kapsamına ilişkin uyuşmazlıklarının Anayasanın yorumlanması yoluyla çözüme kavuşturulduğu bir yargı yolu olarak tanımlanabilir⁶. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, organ uyuşmazlığı davası, Türk hukuk sistemine yabancı bir kavramdır. Nitekim ne 1961 ne de 1982 Anayasası Anayasa Mahkemesine anayasal organlar arasındaki uyuşmazlıklara

⁵ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 374.

⁶ Andreas Haratsch, Artikel 93, in Helge Sodan (Hrsg.), *Beck'scher Kompakt-Kommentar*, C. H. Beck Verlag, München, 2009, Rdnr. 4, s. 549; Axel Hopfauf, Artikel 93, in Bruno Schmidt-Bleibtreu/Hans Hofmann/Axel Hopfauf (Hrsg.), *Kommentar zum Grundgesetz*, Carl Heymanns Verlag, 11. Auflage, München, 2008, Rdnr. 80, s. 1931; bu konuda ayrıca bkz. O. Korkut Kanadoğlu, *Anayasa Mahkemesi*, dipnot 375, s. 105–106. Anayasal organlar arasındaki uyuşmazlıkların organ uyuşmazlığı davası dışında da çözülmesi mümkündür. Şöyle ki, parlamenter rejim uygulamalarında devlet başkanları, devlet organlarının düzenli ve uyumlu şekilde çalışmasını gözeterek bu organlar arasındaki ihtilafları çözmeye çalışır. Hatta bazı ülkeler, bir adım daha ileriye giderek, devlet başkanının bu yetkisini anayasasında açıkça tanıtmıştır (örn. Rusya Federasyonu Anayasası md. 85/I). <http://www.verfassungen.net/rus/index.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016. Fakat bu husus, anayasal organların yetki ve yükümlülüklerinin kapsamına ilişkin ihtilafların çözümünde yeterli bir güvence teşkil etmez. Zira devlet başkanı yargısal bir makam olmadığından organlar arasındaki uyuşmazlıkları kesin bir şekilde çözüme kavuşturmak yetkisine sahip değildir. Kaldı ki, ilgili anayasal ihtilafların tarafını bizatihi devlet başkanı da oluşturabilir.

müdahale etme yetkisi tanımıştır⁷. Gerçi, 1982 Anayasasının 6. maddesinin 3. fıkrasının 2. cümlesi, hiçbir kimse ve organın, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamayacağını açıkça belirtmiştir. Ancak, kamu hukukunda anayasal organların yetkilerinin “verilmiş yetki” olması, diğer bir ifade ile bu organların ayrıca ve açıkça yetkilendirilmediği müddetçe o konuda yetkisiz olması⁸, Anayasa Mahkemesinin bu tür bir anayasal uyuşmazlıkla ilgili karar vermesini engellemektedir. Türk hukuk öğretisinde anılan “organ davası” ise tamamen farklı bir anlama gelmektedir. Gerçekten de, 1961 Anayasası md. 149/I, belirli kurumlara (Yüksek Hâkimler Kuruluna, Yargıtaya, Askeri Yargıtaya, Danıştaya ve üniversitelere) “kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda” iptal davası açma yetkisi tanımıştı. “Genel koruma davası” olarak da isimlendirilen iptal davasına karşılık, kurumlara verilen bu sınırlı iptal davasına “organ davası” deniliyordu⁹. Dolayısıyla, bu başvuru yolu, yapısı gereği bir tür iptal davası olup, çalışmanın inceleme konusunu teşkil eden anayasal organlar arasındaki uyuşmazlıkların çözümü ile ilgilenmez.

Karşılaştırmalı hukukta Anayasa Mahkemesine anayasal organlar arasındaki ihtilafları çözme yetkisinin birçok Anayasa tarafından tanındığı görülür. Örneğin, Federal Alman Anayasasının 93. maddesinin 1. fıkrasının 1. bendine göre, Federal Anayasa Mahkemesi, bir yüksek federal organın ya da Anayasa veya bir yüksek federal organın içtüzüğü tarafından özgü yetkilerle donatılmış “diğer tarafın” yetki¹⁰ ve yükümlü-

⁷ Bu konuda bkz. Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yay., 14. Baskı, Ankara, 2013, s. 406; İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 375.

⁸ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, Ekin Yay., 7. Baskı, Bursa, Temmuz 2015, s. 462–463.

⁹ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 426.

¹⁰ Alman Anayasası md. 93/I-1’de “Recht” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade, Türkçede “adalet, hak, hukuk, kanun, yetki” gibi farklı anlamlara gelir. Bkz. M. Sait Çakar, *Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Yay., 2. Baskı Ankara, 2007, s. 462. Burada kastedilen anlamı ise “yetki”dir. Alman hukuk öğretisinde Hopfauf da, “Recht” ifadesinin yanlış anlaşılabilirliğini, anayasal organlar hak süjesi olamayacağına göre burada anılan “Recht” kelimesinin, “Kompetenz” [Türkçede “yetki”] anlamında kullanıldığını savunmuştur. Axel Hopfauf, *Artikel 93, Rdnr. 80*, s. 1931. Kaldı ki, talep etme ve yerine getirme, aynı bünyede birleşemeyeceğinden, kamu tüzel kişileri “hak” değil, yalnızca “yetki” sahibi olabilirler. Tolga Şirin, *Türkiye’de Anayasa Şikâyeti*, s. 229–230. Fakat organ uyuşmazlığı davasında siyasi partiler bakımından bir istisna bulunmaktadır. Şöyle ki, devlet tüzel kişiliğinin bir unsuru olarak kabul edilen anayasal

lüklerinin kapsamına ilişkin uyuşmazlıklar aracılığıyla Anayasayı yorumlama yetkisine sahiptir¹¹. Bu çerçevede diğer bir düzenleme, Polonya Anayasası md. 189’da yer alır. Bu maddeye göre, Polonya Anayasa Mahkemesi, devletin merkezi anayasal organları arasındaki uyuşmazlıkları çözme yetkisine sahiptir¹². İtalya Anayasası md. 134/II’de de, devlet organları arasındaki yetki paylaşımı ile ilgili ihtilafların Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanacağı düzenlenmiştir¹³. Ayrıca, İspanya Anayasası md. 161/d’de¹⁴, Rusya Federasyonu Anayasası md. 125/III’de¹⁵,

organların “hak” sahibi olamayacakları konusunda bir şüphe bulunmamakla birlikte aşağıda da inceleneceği gibi, Alman Anayasa Mahkemesi tarafından belirli şartlarda anayasal organ olarak işlev görebilecekleri ifade edilen siyasi partiler “hak” süjesi olabilirler. Bu konuda bkz. Andreas Voßkuhle, Artikel 93, in Christian Starck (Hrsg.), Kommentar zum Grundgesetz, Franz Vahlen Verlag, 5. Auflage, Band 3: Artikel 83 bis 146, München, 2005, Rdnr. 98, s. 630; Gerd Sturm, Artikel 93, in Michael Sachs (Hrsg.), Grundgesetz–Kommentar, C. H. Beck Verlag, 5. Auflage, München, 2009, Rdnr. 41, s. 1889.

¹¹ <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016. Alman Anayasa hukuku tarihi incelendiğinde, organ uyuşmazlığı davasının kökeninin XIX. yüzyıla kadar uzandığı görülür. 28 Mart 1849 tarihli Alman İmparatorluğu Anayasası md. 126/b’ye göre uyuşmazlık tarafları İmparatorluk Mahkemelerine başvurulması konusunda uzlaşırsa Mahkemeler anayasal ihtilaflarla ilgili karar verebiliyordu. Ne var ki, XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra devlet organları arasındaki uyuşmazlıkların anayasal hükümlerle çözülmesi usulü terkedilmiştir. Nitekim ne 16 Nisan 1871 tarihli Alman İmparatorluğu Anayasasında ne de federe devlet anayasalarında bu usul kabul edilmişti. Weimar Anayasası md. 19/I’de de, İmparatorluk Devlet Mahkemesinin, federe devletlerde ayrı bir Mahkeme bulunmadığı müddetçe federe devletlerdeki anayasal uyuşmazlıklar hakkında verebileceği belirtilerek, organ uyuşmazlığı davasının yalnızca sınırlı bir alanda (federe devlet düzeyinde) uygulama alanı bulacağı ifade edilmiştir. Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 96, s. 629; Joachim Wieland, Artikel 93, in Horst Dreier (Hrsg.), Grundgesetz–Kommentar, Mohr Siebeck Verlag, 2. Auflage, Band III: Artikel 83–146, Tübingen, 2008, Rdnr. 47–48, s. 489–490; Klaus Schlaich/Stefan Koriath, Das Bundesverfassungsgericht, C. H. Beck Verlag, 10. Auflage, München, 2015, Rdnr. 80–82; organ uyuşmazlığı davasının tarihsel gelişimi hakkında ayrıca bkz. Rainer Grote, Der Verfassungsorganstreit, Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2010, s. 70–88.

¹² <http://www.verfassungen.eu/pl/>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

¹³ <http://www.verfassungen.eu/it/>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

¹⁴ <http://www.verfassungen.eu/es/verf78-index.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016. Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini düzenleyen Anayasa md. 161’de organ uyuşmazlığı davası ile ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır. Buna karşılık md. 161/d’de, Anayasa Mahkemesinin, Anayasa ve kuruluş kanunlarında düzenlenen diğer hususlarda da yetkili olduğu belirtilmiştir. İspanya Anayasa Mahkemesi Kuruluş

Güney Afrika Cumhuriyeti Anayasası md. 167/IV-a'da¹⁶, Andorra Anayasası md. 98/d'de¹⁷ ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası md. 145/I'de¹⁸, anayasal organlar arasındaki ihtilaflar hakkında karar vermek Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri arasında sayılmıştır.

Bir tarafta anayasal yetki ve yükümlülüklerin başka bir anayasal organ tarafından ihlal edildiğini iddia eden başvuru sahibinin, diğer tarafta ise, başvuru konusunu gerçekleştirdiği ileri sürülen tarafın bulunduğu organ uyuşmazlığı davası mahiyeti gereği bir çekişmeli yargı niteliği göstermektedir¹⁹. Bu yargı yolunun amacı, organların karşılıklı anayasal yetki ve yükümlülüklerinin sınırının belirlenmesi olup, somut bir uyuşmazlık söz konusu olmaksızın anayasal organın tedbir ya da ihmalinin Anayasaya uygun olup olmadığının Anayasa Mahkemesi tarafından denetimi organ uyuşmazlığı davasının inceleme konusu dışında kalır²⁰. Ayrıca, Alman Anayasası md. 93/I-1 çerçevesinde anayasal yetki ve yükümlülükleri diğer bir organ aleyhine ihlal ettiği iddia edilen taraf, ya federal devletin bir organı ya da bu organın unsuru olmalıdır, doğrudan doğruya devlete karşı bu başvuruda bulunulamaz²¹.

Kanunu (AYMK) md. 59/1-c'ye göre ise Anayasa Mahkemesi belirli anayasal organlar arasındaki yetkilerin kapsamına ilişkin uyuşmazlıklar hakkında karar alabilir. <http://www.tribunalconstitucional.es/en/tribunal/normasreguladoras/Lists/NormasRegPDF/LOTC-en.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, s. 29.

¹⁵ <http://www.verfassungen.net/rus/index.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

¹⁶ <http://www.constitutionalcourt.org.za/site/theconstitution/english-2013.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

¹⁷ <http://www.verfassungen.eu/and/index.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

¹⁸ https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/kkctc_anayasa.pdf, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

¹⁹ Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 42, s. 1899; Joachim Wieland, Artikel 93, Rdnr. 50, s. 490–491; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 82, s. 1932; Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 99, s. 630; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 4, s. 548–549; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 79; Christian Hillgruber/Christoph Goos, Verfassungsprozessrecht, C. F. Müller Verlag, 4. Auflage, Heidelberg, 2015, Rdnr. 306, s. 136; Dieter Hömig, Artikel 93, in Dieter Hömig (Hrsg.), Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland–Kommentar, Nomos Verlag, 8. Auflage, Baden–Baden, 2007, Rdnr. 4, s. 546.

²⁰ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 80, s. 1931; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 4, s. 548–549; Rainer Grote, Der Verfassungsorganstreit, s. 92–96; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 42, s. 1899.

²¹ Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 42, s. 1899; Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 98, s. 630.

Anayasal organlar arasındaki ihtilafın organ uyuşmazlığı davasının konusunu oluşturabilmesi için özellikle federalizmde aynı devletin organları arasında bir uyuşmazlık söz konusu olmalıdır²². Böylelikle, federal devlet ile bir federe devletin veya iki ayrı federe devletin organları arasındaki ihtilaflar bu yargı yolunu ilgilendirmez. Buna karşılık, aynı federe devletin organları bakımından bu husus geçerli değildir. Örneğin, Alman Anayasasının 99. maddesine göre, bir federe kanunla federe devlet içerisindeki anayasal uyuşmazlıklar hakkında karar verme yetkisi, Federal Anayasa Mahkemesine bırakılabilir²³. Bu noktada üzerinde durulması gereken diğer bir husus, organ uyuşmazlığı davasının konusunu teşkil eden yetki ve yükümlülüklerin Anayasadan kaynaklanması gerektiridir. Başka bir ifade ile organ uyuşmazlığı davası sürecini işletebilmek için kanunların veya yüksek federal organların içtüzüğünün tanıdığı yetki ve yükümlülüklerin ihlal edilmesi yeterli değildir²⁴. Ne var ki, Alman Anayasa hukukunda genel bir ilke olarak kabul edilen bu durum İspanya bakımından kısmen geçerlidir. Gerçekten, İspanya AYMK md. 73/I'e göre, anayasal organlar arasındaki uyuşmazlıklarda dikkate alınan ölçü norm, sadece Anayasa değil ve ayrıca anayasal organların kuruluş kanunlarıdır²⁵.

Organ uyuşmazlığı davası anayasa yargısının vazgeçilmez bir unsurunu oluşturur. Zira bu başvuru yolunun kabul edilmesi ile birlikte anayasal organlar Anayasanın kendilerine tanıdığı yetkileri aşmaları ya da yükümlülüklerine aykırı davranışları halinde Anayasa Mahkemesine başvurularak bu denetim sürecinin işletileceğini bilirler²⁶. Bu husus, hem anayasal organların arasında ortaya çıkacak çatışmaları azaltır, hem de yetki aşımı nedeniyle iktidarın belirli organlarda merkezleşmesini önler. Bununla birlikte, Almanya'da Anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra

²² Theodor Maunz, Artikel 93, in Theodor Maunz/Günter Dürig (Hrsg.), Grundgesetz-Kommentar, C.H. Beck Verlag, Band VI: Artikel 86–106b, 75. Lieferung, München, September 2015, Rdnr. 10.

²³ <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

²⁴ Christian Hillgruber/Christoph Goos, Verfassungsprozessrecht, Rdnr. 366, s. 162.

²⁵ Bkz. <http://www.tribunalconstitucional.es/en/tribunal/normasreguladoras/Lists/NormasRegPDF/LOTC-en.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, s. 36. Benzer yönde bir hüküm Polonya AYMK md. 53/II'de yer almaktadır. Rainer Grote, Der Verfassungsorganstreit, dipnot 37, s. 323.

²⁶ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 81, s. 1932.

sık sık başvuru bu yargı yolunun uygulamasının Anayasa Mahkemesi tarafından başvuru koşullarının titizlikle aranması ve başvurunun kabul edilmesi sonucunda verilen kararın yaptırımını olmaması gibi nedenlerle diğer denetim yollarına kıyasla kısmen azaldığı savunulmuştur²⁷. Anayasa md. 93/I-1 çerçevesinde 2005'e kadar bu yargı yoluna 149 defa başvurulmuşken, 2005'ten 2015'e kadar 2006'da 5, 2007 ve 2008'de 6, 2009'da 2, 2010'da 3, 2011'de 9, 2012 ve 2013'te 14, 2014'te 4, 2015'te ise 6 defa olmak üzere toplamda sadece 69 kez organ uyuşmazlığı başvurusunda bulunulmuştur²⁸.

III. Organ Uyuşmazlığı Davasının Kabul Edilebilirlik Şartları

Anayasa Mahkemesi tarafından organ uyuşmazlığı davası başvurusunun kabul edilebilir bulunarak esastan görüşülmesine geçilebilmesi için belirli koşulların sağlanmış olması gerekir. Çalışmanın bu kısmında organ uyuşmazlığı davasında aranan kabul edilebilirlik şartları, usulüne uygun başvuru, başvuru ve aleyhine başvuru yapılan organın taraf ehliyeti, başvuru konusu, yetkisi ve süresi açısından ayrı ayrı incelenecektir.

1. Usulüne Uygun Başvuru

Organ uyuşmazlığı davasının kabul edilebilirlik şartları çerçevesinde dikkate alınması gereken ilk husus, Anayasa Mahkemesine usulüne uygun olarak yapılmış bir başvurunun bulunup bulunmadığıdır. Zira Anayasa Mahkemesi, kendisine yöneltilen bir başvuru söz konusu olmaksızın, organlar arasındaki anayasal yetki ve yükümlülüklerin kapsamına ilişkin ihtilaflara müdahale edemez²⁹. Alman AYMK (Anayasa

²⁷ Zafer Gören, "Anayasa Yargısı ve Yasama – Türk ve Alman Hukukunda Anayasa Mahkemesi ve Parlamentonun Karşılıklı Etkileşimi", AYD, Cilt 13, 1996, s. 98.

²⁸ Bu bilgiler için bkz. http://www.bundesverfassungsgericht.de/DE/Verfahren/Jahresstatistiken/2015/gb2015/A-I-4.pdf?__blob=publicationFile&v=1, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

²⁹ Anayasa Mahkemesi bir mahkeme olarak kendiliğinden harekete geçemez, kendisine verilen anayasal görevlerini yerine getirebilmesi için başvuru yapılması gerekir. Başvuru ilkesi, dava açılabilmesi için dışarıdan bir etkinin olması, Anayasa Mahkemesinin kendiliğinden inisiyatif alamayacağı anlamına gelir. "Davacı olmayan yerde hâkim de yoktur." anlamına gelen bu ilke, Anayasa Mahkemesinin, bir mahkeme olma statüsünün zorunlu sonucu olarak ortaya çıkar. O. Korkut Kanadoğlu, Anayasa Mahkemesi, s. 83–84.

Mahkemesi Kanunu) md. 23/I uyarınca³⁰, bu başvurunun yazılı ve gerekçeli bir biçimde yapılması zorunludur³¹. Hatta bu konuda aynı Kanununun 64. maddesinin 2. fıkrası³² bir adım daha ileriye giderek, başvurunun başvuru konusu tedbir ya da ihmalin, Anayasanın hangi maddesine aykırı olduğunu belirtmesi gerektiğini de düzenlemiştir. Organ uyuşmazlığı davasında başvuru, iki veya daha fazla kişinin oluşturduğu bir organa, başvurunun usulüne uygun bir şekilde yapıldığını kabul etmek için organı oluşturan unsurların çoğunluğunun, Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulması yönünde karar alması gerekir. Ayrıca, sözlü yargılama aşamasına geçilmesinden sonra başvuru, ancak Anayasa Mahkemesinin onay vermesi halinde geri alınabilir³³.

Bazı ülkeler, Anayasa Mahkemelerine organ uyuşmazlığı başvurusunda bulunulmadan önce belli hukuki yolların tüketilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Mesela, İspanya AYMK md. 73/II'ye göre, anayasal veya yasal yetkilerinin başka bir organın tedbir veya ihmali sonucunda ihlal edildiğini iddia eden bir organ, öncelikle karşı tarafa başvurarak, kendisi hakkında uygulanan tedbirin geri alınmasını istemelidir. Eğer başvuru organ, kendisine yöneltilen bu talebi reddederse veya istemin kendisine ulaşmasından itibaren bir ay içerisinde konu ile ilgili herhangi bir girişimde bulunmazsa uyuşmazlık konusu Anayasa Mahkemesine götürülebilir³⁴. Benzer yönde bir hüküm, Rusya Federasyonu Anayasası

³⁰ <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

³¹ Öğretide Hopfauf, organ uyuşmazlığı başvurusunda Anayasa Mahkemesinin taleple bağlı olduğunu, başka bir ifade ile “ne ultra petita” ilkesinin burada da uygulama alanı bulacağını ifade ederek, başvurunun kabul edilebilir olması için başvuru konusunu oluşturan uyuşmazlığın başvuru dilekçesinde açıkça belirtilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 85, s. 1933. Kanadoğlu'na göre ise başvuru dilekçesinin bir parçasını oluşturan gerekçe, talep üzerine karar verebilmeyi sağlayacak açıklıkta olmalı, en azından davanın dayandırıldığı olguları ve başvuru istemini içermelidir. O. Korkut Kanadoğlu, Anayasa Mahkemesi, s. 86.

³² <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

³³ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 85, s. 1933. Rusya Federasyonu AYMK md. 93/I-6'ya göre organ uyuşmazlığı başvurusunun kabul edilmesinden bir ay sonra başvuru geri alınmaz. Rusya Federasyonu AYMK için bkz. <http://www.ksrf.ru/en/Info/LegalBases/FCL/Pages/default.aspx>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

³⁴ Bkz. <http://www.tribunalconstitucional.es/en/tribunal/normasreguladoras/Lists/NormasRegPDF/LOTC-en.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, s. 36.

md. 85/I'de de öngörülmüştür. Şöyle ki, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı devlet organları arasındaki ihtilafları çözmek için uzlaşma yolunu kullanabilir. Uzlaşma kararı çıkmaması halinde Cumhurbaşkanı, sorunu çözmek için meseleyi ilgili Mahkemeye devredebilir³⁵. Rusya Federasyonu AYMK md. 93/I-7'de ise, devlet organlarının da, aralarında söz konusu olan anayasal uyuşmazlıklar için Cumhurbaşkanı'dan uzlaşma sürecinin işletilmesini isteyebilecekleri öngörülmüş, ancak sorununun, başvurudan itibaren bir ay içerisinde sonuçlandırılmaması durumunda Anayasa Mahkemesine organ uyuşmazlığı başvurusunda bulunulabileceği kabul edilmiştir³⁶.

2. Taraf Ehliyeti

Organ uyuşmazlığı başvurusunda taraf ehliyetine sahip olan organların tespit edilmesi konusunda iki farklı eğilimin bulunduğu görülür. Bu bağlamda örneğin İtalya gibi bazı ülkeler anayasal yetki ve yükümlülüklerin kapsamına ilişkin uyuşmazlıklarda hangi organların başvuru ve aleyhine başvuruda bulunulan taraf olabileceği konusunda karar verme yetkisini Anayasa Mahkemesine bırakmışken³⁷, Polonya, İspanya ve Federal Almanya gibi ülkeler, anayasal ve yasal düzenlemeleri vasıtasıyla taraf ehliyeti bulunan organları açıkça belirtmiştir. Gerçekten, Polonya Anayasası md. 192'ye göre, organ uyuşmazlığı davasında taraf ehliyeti bulunan organlar Cumhurbaşkanı, Meclis ve Senato Başkanı, Başbakan, Yargıtay Birinci Başkanı, Danıştay Başkanı ile Yüksek Denetleme Kurulu Başkanlarıdır³⁸. Benzer yönde, İspanya AYMK md. 59/I-c uyarınca, Hükümet, Kongre, Senato, Hâkimler Genel Kurulu ve 1982 yılında yapılan yasal değişiklikle Sayıştay³⁹ organ uyuşmazlığı davasında taraf ehliyetine sahiptir⁴⁰.

³⁵ <http://www.verfassungen.net/rus/index.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

³⁶ AYMK için bkz. <http://www.ksrf.ru/en/Info/LegalBases/FCL/Pages/default.aspx>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

³⁷ Rainer Grote, *Der Verfassungsorganstreit*, s. 315.

³⁸ <http://www.verfassungen.eu/pl/>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

³⁹ Rainer Grote, *Der Verfassungsorganstreit*, s. 315.

⁴⁰ Bkz. <http://www.tribunalconstitucional.es/en/tribunal/normasreguladoras/Lists/NormasRegPDF/LOTC-en.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, s. 29.

Alman Anayasası md. 93/I-1 göre ise taraf ehliyetine sahip olanlar yüksek federal organlar ile Anayasa ya da bir yüksek federal organın içtüzüğü tarafından özgü yetkiler ile donatılmış “diğer taraf”tır⁴¹. Bu noktada AYMK md. 63 aynen şu hükmü içermektedir⁴²: “Organ uyumsuzluğu davasında başvuru ve aleyhine başvuruda bulunulan taraflar sadece şunlar olabilir: Federal Devlet Başkanı, Federal Meclis, Federal Konsey, Federal Hükümet ve Federal Anayasa ya da Federal Meclis veya Federal Konsey İçtüzüğü tarafından özgü yetkilerle donatılan organların unsurları.”. Öncelikle belirtilmelidir ki, Md. 63’te “sadece” kelimesinin tercih edilerek taraf ehliyetine sahip olanların sınırlandırılmasının hukuken bir anlamı yoktur. Çünkü Anayasa md. 93/I-1’de organ uyumsuzluğu davasında taraf ehliyeti bakımından daha geniş bir kapsam kabul edilmiştir. Bir kere, taraf ehliyeti bulunan yüksek federal organlar, yalnızca AYMK md. 63’te sayılan organlardan ibaret değildir. Nitekim Alman hukuk öğretisinde sayılı organların dışında Cumhurbaşkanını seçmek amacıyla oluşturulan Federasyon Kongresinin⁴³, Anayasa md. 57’ye⁴⁴ göre Federal Cumhurbaşkanına vekâlet ettiği sürede kullandığı yetkilerle ilgili Federal Konsey Başkanının⁴⁵, Ortak Komisyonun (Ana-

⁴¹ <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016. Benzer bir düzenleme, KKTC Anayasası md. 145/III’te yer almaktadır. Şöyle ki, KKTC Anayasası md. 145/III uyarınca, Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi veya Devletin herhangi bir organı, uyumsuzluk veya itiraz ile ilgili olmaları halinde Anayasa Mahkemesine başvurabilir. https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/kktc_anayasa.pdf, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016. Andora Anayasası md. 98/d’ye göre ise Başkanlar (Co-Fürsten), Genel Konsey (Meclis), Hükümet, Hâkimler Yüksek Kurulu ve Belediyeler başvuruda bulunabilir. <http://www.verfassungen.eu/and/index.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁴² <https://www.gesetze-im-internet.de/bverf/gg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁴³ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 102, s. 632; Joachim Wieland, Artikel 93, Rdnr. 51, s. 491; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 46, s. 1900; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 549; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 86, s. 1933; Klaus Schlaich/Stefan Koriath, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 87; Bodo Pieroth, Artikel 93, in Hans D. Jarass/Bodo Pieroth (Hrsg.), Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland – Kommentar, C. H. Beck Verlag, 10. Auflage, München, 2009, Rdnr. 6a, s. 934.

⁴⁴ Bu maddeye göre, Federal Cumhurbaşkanlığı görevinde geçici ya da sürekli boşalma olması durumunda yetkiler Federal Konsey Başkanınca kullanılır. <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁴⁵ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 86, s. 1933.

yasa md. 53a)⁴⁶, Federal Başbakan ile Federal Bakanların⁴⁷ ve hatta Federal Sayıştayın⁴⁸ dâhi organ uyuşmazlığı davasında bir yüksek federal organ olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır⁴⁹.

Ayrıca, Alman AYMK md. 63'te federal organlar dışında Federal Anayasa veya Federal Meclis ya da Federal Konsey İçtüzüğü tarafından özgü yetkilerle donatılan organların unsurlarının da taraf ehliyetinin bulunduğu düzenlenmiştir⁵⁰. Bu noktada bir hususun altı önemle çizilmelidir: AYMK md. 63'e göre, her yüksek federal organın unsurunun değil, sadece Federal Anayasada ya da Meclis İçtüzüklerinde belirli yetki veya

⁴⁶ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 102, s. 632; Joachim Wieland, Artikel 93, Rdnr. 51, s. 491; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 46, s. 1900; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 549; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 86, s. 1933; Klaus Schlaich/Stefan Koriouth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 87; Bodo Pieroth, Artikel 93, Rdnr. 6a, s. 934; Rainer Grote, Der Verfassungsorganstreit, s. 104. Alman Anayasası md. 53a çerçevesinde Ortak Komisyon, Federal Meclis milletvekillerinden ve Federal Konsey üyelerinden teşekkül eder. Anayasa md. 115e uyarınca ise "savunma" halinde belirli şartlarda Federal Meclisin ve Federal Konseyin yerine geçmek suretiyle bu organların yetkilerini kullanabilir. Dolayısıyla, Ortak Komisyonun belli konuların meclise getirilmesinden evvel görüşülüp olgunlaştığı tipik meclis komisyonlarından farklı bir niteliğe sahip olduğu belirtilmelidir.

⁴⁷ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 102, s. 632; Joachim Wieland, Artikel 93, Rdnr. 51, s. 491; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 46, s. 1900; Federal Başbakan ve Bakanların taraf ehliyeti olduğunu kabul etmekle birlikte bu organların, bir yüksek federal organ olmadığı ile ilgili bkz. Klaus Schlaich/Stefan Koriouth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 91; Christian Hillgruber/Christoph Goos, Verfassungsprozessrecht, Rdnr. 339, s. 150.

⁴⁸ Federal Sayıştayın taraf ehliyetine sahip olduğu görüşü için bkz. Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 102, s. 632; Bodo Pieroth, Artikel 93, Rdnr. 6a, s. 934; Christian Hillgruber/Christoph Goos, Verfassungsprozessrecht, Rdnr. 339, s. 150; aleyhte ileri sürülen fikirler için ise bkz. Klaus Schlaich/Stefan Koriouth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 87; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 549.

⁴⁹ Ne var ki, Federal Merkez Bankası, Anayasa md. 45b'ye göre atanarak temel hakların korunmasına ve Federal Meclisin parlamenter denetim işlevini yerine getirmesine yardımcı olan Federal Savunma Ombudsmanı, Anayasa md. 95'te belirtilen Federal Yüksek Mahkemeler, kendi davasının yargıci olamayacağından Anayasa Mahkemesi, organ uyuşmazlığı davası açısından taraf ehliyetine sahip yüksek federal organ olarak kabul edilmez. Bkz. Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 86, s. 1934; Klaus Schlaich/Stefan Koriouth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 87; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 549.

⁵⁰ <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

yükümlülüklerle donatılmış federal organların unsurları, anayasal yetki ve yükümlülüklerin kapsamına ilişkin uyuşmazlıklarda Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Bu çerçevede taraf ehliyetine sahip olan organ unsurları şu şekilde ifade edilebilir: Anayasa md. 39/III⁵¹ ve md. 40/II⁵² uyarınca belli yetki ve yükümlülüklerle donatılmış olan Federal Meclis Başkanı⁵³, Anayasa md. 52/II'de⁵⁴ düzenlenen anayasal yükümlülük için Federal Konsey Başkanı⁵⁵, Federal Meclisin ve Federal Konseyin sürekli komisyonları ve siyasi parti grupları⁵⁶, Federal Meclis İçtüzüğü md. 10/IV'e⁵⁷ göre siyasi parti grubu kurmak için gerekli olan çoğunluğa

⁵¹ Anayasa md. 39/III: "... Federal Meclis Başkanı Meclisi daha erken bir zamanda toplantıya çağırabilir. Meclis Başkanı, üyelerin üçte birinin, Federal Cumhurbaşkanı ya da Federal Başbakanın talep etmesi üzerine bu çağırışı yapmakla yükümlüdür.". <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁵² Anayasa md. 40/II: "... Başkan, Federal Meclis binalarında idare ve kolluk görevlerini yerine getirir. Kendisi izin vermeden Federal Meclis binalarında arama ve el koyma yapılamaz.". <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁵³ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 105, s. 632; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 6, s. 549; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 88; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 86, s. 1933; Bodo Pieroth, Artikel 93, Rdnr. 6, s. 934; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 47, s. 1900; Joachim Wieland, Artikel 93, Rdnr. 53, s. 492; Dieter Hömig, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 546.

⁵⁴ Anayasa md. 52/II: "Federal Konsey Başkan tarafından toplantıya çağırılır; en az iki federe devlet temsilcisi ya da Federal Hükümet talep ederse, Başkan çağırışı yapmakla yükümlüdür.". <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁵⁵ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 105, s. 632; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 6, s. 549; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 88; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 86, s. 1933; Bodo Pieroth, Artikel 93, Rdnr. 6, s. 934; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 47, s. 1900; Joachim Wieland, Artikel 93, Rdnr. 53, s. 492; Dieter Hömig, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 546.

⁵⁶ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 105, s. 632; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 6, s. 549; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 88; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 86, s. 1933; Bodo Pieroth, Artikel 93, Rdnr. 6, s. 934; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 47, s. 1900; Joachim Wieland, Artikel 93, Rdnr. 52, s. 491; Dieter Hömig, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 546–547.

⁵⁷ Federal Meclis İçtüzüğü'nün 10. maddesinin 4. fıkrasına göre, siyasi parti grubu kurmak için gerekli çoğunluğa –ki, bu sayı, Federal Meclis üye tamsayısının % 5'ine tekabül eder.– ulaşamayan milletvekilleri bir araya geldiklerinde "grup" olarak adlandırılırlar. Bu gruplar, siyasi parti gruplarına tanınan yetkilerden yararlanma olanağına sahiptir. <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/10080000.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, s. 22.

ulaşamayan milletvekillerinin bir araya gelerek oluşturdukları “gruplar”⁵⁸ ile Anayasada (örn. md. 39/III⁵⁹, md. 42/I⁶⁰, md. 44/I⁶¹) ya da Meclis İçtüzüklerinde (örn. Federal Meclis İçtüzüğü md. 85⁶²) öngörülen belli çoğunluklar⁶³.

Alman Anayasası md. 93/I-1’de anılan Anayasa ya da bir yüksek federal organın içtüzüğü tarafından özgü yetkiler ile donatılmış “diğer taraf” ise daha kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Nitekim bu ifade, AYMK md. 63 çerçevesinde zikredilen organların unsurlarını kapsadığı gibi⁶⁴, ne yüksek federal organ ne de bu organların bir unsuru olan anayasal süjelere de Anayasa Mahkemesine başvurabilme olanağı tanımaktadır⁶⁵. Bu konuda Alman Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararlar dikkate alındığında, AYMK md. 63’te belirtilen organların ve bunların unsurlarının dışında tek milletvekilinin ve hatta siyasi partilerin, Anayasa md. 93/I-1 ekseninde Anayasa Mahkemesine başvuru ehliyetine sahip

⁵⁸ Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 88; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 86, s. 1933; Dieter Hömig, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 547.

⁵⁹ Federal Meclisin toplantıya çağırılması için talepte bulunan Federal Meclis üye tamsayısının üçte bir çoğunluğu bu konu ile ilgili Federal Meclisin bir unsuru olarak kabul edilir.

⁶⁰ Federal Meclis görüşmelerinin gizli yapılmasını talep etme hakkını haiz olan Federal Meclis üye tamsayısının onda biri bu konuda Federal Meclisin bir unsuru olarak kabul edilir.

⁶¹ Anayasa md. 44/I’e göre, Federal Meclis üye tamsayısının onda biri talep ederse, meclis araştırma komisyonu kurulması zorunludur. Bkz. <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016. Meclis araştırma komisyonu kurulması ile ilgili olarak üye tamsayısının onda biri Federal Meclisin unsuru olarak görülür.

⁶² Federal Meclis İçtüzüğü md. 85/I uyarınca, üçüncü görüşmedeki kanun tasarılarına ilişkin değişiklik önerilerinin ya siyasi parti grupları ya da Federal Meclis üye tamsayısının en az % 5’ini oluşturan milletvekilleri tarafından imzalaması gerekir. <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/10080000.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, s. 64.

⁶³ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 105, s. 632–633; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 88; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 86, s. 1933. Görüldüğü gibi, her oylamada ortaya çıkan meclis çoğunluğunun organ uyuşmazlığı davasında taraf ehliyeti bulunmamaktadır. Burada kastedilen çoğunluk, Anayasada ya da Meclis İçtüzüklerinde belirli yetkilerle donatılan nitelikli çoğunluklardır.

⁶⁴ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 105, s. 632; Rainer Grote, Der Verfassungsorganstreit, s. 117; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 47, s. 1900.

⁶⁵ Rainer Grote, Der Verfassungsorganstreit, s. 117.

“diğer taraf” olarak nitelendirildiği görülür⁶⁶. Gerçekten, Alman hukuk öğretisinde milletvekillerinin, Meclisin unsuru değil, üyeleri oldukları savunulmuş ve kendi anayasal statüleri ile ilgili, yani Anayasa md. 38’de düzenlenen temsil yetkisinin kapsamına ilişkin anayasal uyuşmazlıklar hakkında “diğer taraf” sıfatı ile Anayasa Mahkemesine başvurabilecekleri vurgulanmıştır⁶⁷. Ayrıca, Alman Anayasa Mahkemesine göre siyasi partiler de (Siyasi partiler, sadece başvuru olabilir, aleyhine başvuruda bulunamaz.) Anayasa md. 21/I⁶⁸ uyarınca anayasal statülerinden doğan bir hakkın kapsamına ilişkin ortaya çıkan uyuşmazlıklarda başvurularını bir anayasa organına yöneltmek kaydıyla anayasa organı işlevi görerek Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunabilirler⁶⁹.

3. Başvuru Konusu

Organ uyuşmazlığı davasının kabul edilebilirlik şartları ekseninde üzerinde durulması gereken bir diğer husus, Anayasa Mahkemesine ya-

⁶⁶ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 105, s. 632–633.

⁶⁷ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 106, s. 633; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 6, s. 549; Klaus Schlaich/Stefan Koriath, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 91; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 87, s. 1934. Milletvekillerine Anayasa md. 38 çerçevesinde temsil yetkisinin kapsamına ilişkin anayasal uyuşmazlıklar hakkında Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunma imkânının tanınması anayasa hukuku açısından önem arz eder. Çünkü Federal Meclis İçtüzüğü öngördüğü hükümler aracılığıyla belirli çoğunluklar ve siyasi parti grupları lehine milletvekilinin konumunu ikinci plana atmıştır. Bu hükmün kabul edilmesi sonucunda milletvekilleri anayasal bakımdan yeniden etkin bir konuma kavuşacaktır. Klaus Schlaich/Stefan Koriath, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 91. Ancak, burada bir hususun altının çizilmesi gerekir: Milletvekilinin, organ uyuşmazlığı başvurusunda bulunabilmesi, temsil yetkisinden kaynaklanan bir durumun varlığına bağlıdır. Gerçekten, Anayasa md. 38 ile ilgili bir anayasal ihtilaf söz konusu değilse (örn. bir temel hak ihlali iddiası), Anayasa md. 93/I–1’de güvence altına alınan organ uyuşmazlığı davası değil, Anayasa md. 93/I–4a’da düzenlenen Anayasa şikâyetinin uygulama alanı bulacağı ifade edilmelidir. Bkz. Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 48, s. 1900.

⁶⁸ Anayasa md. 21/I: “Siyasi partiler, halkın siyasi iradesinin oluşumuna katılır. Kurulları serbesttir. İç düzenlerinin demokratik esaslara uygun olması şarttır. Maddi kaynakları ve harcamaları ile malvarlıkları ile ilgili toplum önünde hesap vermek zorundadır.”. <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁶⁹ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 106, s. 633; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 48, s. 1900; Andreas Haratsch, Artikel 93, Rdnr. 6, s. 549; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 89, s. 1935; Klaus Schlaich/Stefan Koriath, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 92; Dieter Hömig, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 546.

pılan başvurunun konusudur. Bu bağlamda ifade edilebilecek en önemli örneklerden biri, Alman AYMK md. 64/I'dir. Söz konusu hükme göre organ uyuşmazlığı yolunda başvuru, ancak başvuru organının anayasal yetki ve yükümlülüklerinin aleyhine başvuruda bulunulmasının önlem veya ihmal ile ihlal edildiğinin ya da doğrudan doğruya tehlikeye düşürüldüğünün ileri sürülmesi halinde geçerlidir⁷⁰. Öncelikle belirtilmelidir ki, sadece Anayasada yer alan yetki ve yükümlülükler, organ uyuşmazlığı davasının konusunu oluşturur. Böylece, örneğin, bir yüksek federal organın içtüzüğünde yer alan bir hüküm, Anayasa ile somutlaştırılmadığı sürece organ uyuşmazlığı davasının inceleme alanının dışında kalır⁷¹. Ancak, karşılaştırmalı hukukta farklı uygulamaların bulunduğu ve bu başvuru yolunda yer yer diğer düzenlemelerin de ölçü norm olarak dikkate alındığı ifade edilmelidir⁷².

Ayrıca, anayasal yetki ve yükümlülüklerin ihlali veya doğrudan doğruya tehlikeye düşürülmesi sonucuna yol açacak başvuru konusunun bir tedbir veya ihmal şeklinde ortaya çıkması gerekir. Organ uyuşmazlığı davasında “tedbir” kavramı ile icrai nitelikte bir işlem ya da eylem kastedilir. “İhmal” ile anlatılmak istenen ise, aleyhine başvuruda bulunulan tarafın belli bir yönde hareket etmek hususunda anayasal bir yükümlülüğü bulunmasına rağmen hareketsiz kalması⁷³ ve bu şekilde Anayasaya aykırı davranılmasıdır. Bu bağlamda, şu örnekler verilebilir: Alman Anayasası md. 40/II'ye göre Federal Meclis binalarında Federal Meclis Başkanının izni olmaksızın arama ve el koyma yapılamaz. Federal Meclisteki Ofisinde keyfi olarak arama ve el koyma yapılması için izin verilen milletvekili, Federal Meclis Başkanının icrai nitelikteki bu işlemine (tedbirine) karşı Anayasa md. 38'de düzenlenen temsil yetkisinin ihlal edildiği iddiası ile Anayasa Mahkemesine organ uyuşmazlığı başvurusunda bulunabilir⁷⁴. Benzer yönde, Alman Anayasası md. 64/I uyarınca Federal Bakanlar, Federal Başbakanın önerisi üzerine Federal Cumhur-

⁷⁰ <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁷¹ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 90, s. 1935.

⁷² Örnek olarak bkz. İspanya AYMK md. 73/I, Polonya AYMK md. 53/II.

⁷³ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 90, s. 1936.

⁷⁴ Bu konuda bir örnek karar için bkz. BVerfGE, 108, 251, <http://www.servat.uni-be.ch/dfr/bv108251.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 1–76.

başkanı tarafından atanır⁷⁵. Eğer Federal Cumhurbaşkanı, Başbakanın önerdiği Bakanı atamamakta direnirse, hareketsiz kalarak anayasal yükümlülüğüne aykırı davranmış olur ki, Federal Başbakanın, Federal Cumhurbaşkanı'nın bu "ihmalî" hakkında Anayasa Mahkemesine başvurabileceği belirtilmelidir⁷⁶. Organ uyuşmazlığı davasının konusunu teşkil eden örnekler çoğaltılabilir⁷⁷. Fakat bu noktada önem arz eden husus, organ uyuşmazlığı davasının, karşılıklı anayasal ilişki içinde olan organların yetki ve yükümlülüklerinin tedbir ya da ihmalî davranışla ihlal edilmesi veya tehlikeye düşürülmesi halinde uygulama alanı bulacağıdır.

Organ uyuşmazlığı davası ile ilgili ifade edilmesi gereken bir diğer husus, başvuru konusunu oluşturan tedbir ya da ihmalîn hukuken önem

⁷⁵ <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁷⁶ Reinhold Zippelius/Thomas Würtenberger, *Deutsches Staatsrecht*, Rdnr. 4, s. 527.

⁷⁷ Bu çerçevede verilebilecek diğer örnekler şu şekildedir: Alman Anayasası md. 82 uyarınca, Anayasa hükümlerine uygun olarak kabul edilen bir kanun, Federal Cumhurbaşkanı tarafından imzalanıp, onaylanır ve Federasyon Resmi Gazetesinde ilan edilir. Şayet, Federal Cumhurbaşkanı, önüne gelen bir kanunu imzalamamakta direnirse, Federal Meclis aleyhine anayasal yükümlülüğünü ihmal yoluyla ihlal etmiş olur. İhmal yoluyla anayasal yükümlülüğün ihlal edildiği bir diğer örnek, Alman Anayasasının 39. maddesinin 3. fıkrasının son cümlesidir. Bu kurala göre, Federal Meclis Başkanı, Federal Meclis üye tamsayısının üçte biri, Federal Cumhurbaşkanı veya Federal Başbakanın istemi üzerine Federal Meclisi çağırarak yükümlüdür. Örneğin Federal Cumhurbaşkanı talep etmesine rağmen Federal Meclis Başkanı Meclisi toplantıya çağırmasa, Federal Cumhurbaşkanı, Anayasa md. 39/III ekseninde bir anayasal yükümlülüğün ihmal suretiyle ihlal edildiğini ileri sürerek, Federal Meclis Başkanının söz konusu işlemi hakkında Anayasa Mahkemesine organ uyuşmazlığı başvurusunda bulunabilir. Organ uyuşmazlığı davasının konusunu teşkil eden anayasal yetki ve yükümlülük ihlalinin belirli bir tedbir sonucunda ortaya çıkması da mümkündür. Şöyle ki, örneğin Alman Anayasası md. 46/III'e göre, bir milletvekilinin kişisel özgürlüğünün sınırlandırılması için kural olarak Federal Meclisin izni gereklidir. Bu iznin siyasal saikler ile verildiğini düşünen milletvekili, Anayasa md. 38'de güvence altına alınan temsil yetkisinin ihlal edildiğini iddia ederek, başvurusunu Federal Meclise yöneltmek şartıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Kısacası, Alman Anayasa Mahkemesine yapılan başvurulara bakıldığında, bunların önemli kısmının, siyasi parti grupları ile milletvekillerinin parlamento içindeki statülerine, partilerin finansmanına, federal seçimlerin Anayasaya uygunluğuna, yurtdışına asker sevkine ilişkin parlamento kararları olduğu görülür. http://www.bundesverfassungsgericht.de/DE/Verfahren/Wichtige-Verfahrensarten/Organstreit-verfahren/organstreit-verfahren_node.html, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

arz eden bir niteliğe sahip olması gerektiğidir⁷⁸. Alman Anayasa Mahkemesine göre aleyhine başvuruda bulunulan tarafından gerçekleştirilen ve başvurucunun hukuki durumuna zarar veren her bir tedbir organ uyuşmazlığı davası açısından hukuken önem arz ederken⁷⁹, ihmali davranışın söz konusu olması halinde ancak ihmal edilen tedbirin alınmasına yönelik bir anayasal yükümlülük bulunuyorsa, ilgili davranışın hukuken önemli olduğu kabul edilir⁸⁰. Hal böyle olunca, örneğin, kanun önerilerinin⁸¹, hazırlayıcı ve salt icrai niteliğe sahip olan işlemlerin, Federal Hükümetin bir milletvekili tarafından yöneltilen soruya cevap vermesinin, Federal Meclis Başkanının milletvekilini uyarmasının, ancak belirli bir aktarma işlemi sonucunda hukuki bir öneme kavuşacak işlemlerin, Federal Meclis komisyonlarının karar tasarılarının ve usuli işlemlerinin, salt görüş açıklamalarının hukuken önem arz edecek yapıda olmadığı ifade edilmelidir⁸².

4. Başvuru Yetkisi

Organ uyuşmazlığı davasının kabul edilebilirlik şartlarından bir diğerini, taraf ehliyetine sahip olan anayasal organın yargı yoluna başvurma yetkisinin bulunması oluşturur. Nitekim bu husus Alman AYMK

⁷⁸ Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 107, s. 633; Christian Hillgruber/Christoph Goos, Verfassungsprozessrecht, Rdnr. 355, s. 156; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 93; Bodo Pieroth, Artikel 93, Rdnr. 8, s. 935; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 47, s. 1900; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 90, s. 1936; Andreas Engels, “Die Zulässigkeitsprüfung im Organstreitverfahren vor dem Bundesverfassungsgericht”, JURA, Jg. 32, Heft 6, s. 424; Rainer Grote, Der Verfassungsorganstreit, s. 139.

⁷⁹ BVerfGE, 118, 277, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv118277.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 188.

⁸⁰ BVerfGE, 96, 264, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv096264.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 56.

⁸¹ Federal Meclisin anayasal yükümlülüğü bulunmasına rağmen kanun yapmamasının organ uyuşmazlığı başvurusunun konusuna dâhil olup olmadığı ise öğretilerde tartışmalıdır. Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 90, s. 1936.

⁸² Bu konuda bkz. Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 107, s. 633–634; Christian Hillgruber/Christoph Goos, Verfassungsprozessrecht, Rdnr. 356–358, s. 156; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 93; Gerd Sturm, Artikel 93, Rdnr. 50, s. 1900; Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 91, s. 1936; Rainer Grote, Der Verfassungsorganstreit, s. 139–140; Andreas Engels, “Die Zulässigkeitsprüfung im Organstreitverfahren vor dem Bundesverfassungsgericht”, dipnot 73, s. 424.

md. 64/I'de açıkça belirtilmiştir. Bu hüküm uyarınca başvuru, Anayasa Mahkemesine yapmış olduğu başvuruda kendisinin veya ait olduğu organın anayasal yetki ve yükümlülüklerinin, aleyhine başvuru yapılan anayasal organ tarafından ihlal edildiğini ya da doğrudan doğruya tehlikeye düşürüldüğünü ileri sürmelidir⁸³. Başka bir ifade ile başvurucudan, dilekçesinde, başvuru konusunu teşkil eden ihlal iddiasını ve bu yargı yoluna başvurusundaki hukuki menfaatini⁸⁴ ortaya koyması beklenir. Daha evvel işaret edildiği gibi, bir çekişmeli yargı örneği gösteren organ uyuşmazlığı davasında başvuru ve aleyhine başvuruda bulunan taraf karşılıklı bir anayasal ilişki içinde bulunurlar ki, başvuru konusunu oluşturan uyuşmazlık da zaten bu ilişkiden doğan anayasal yetki ve yükümlülüklerle ilgilidir. İşte bu yargı yolunda başvurucunun, aleyhine başvuruda bulunan organ ile anayasal bir bağ kurduğunu fakat bu organın tedbir ya da ihmali neticesinde kendisinin veya ait olduğu organın anayasal düzeyde tanınan yetki ve yükümlülüklerinin ihlal edildiğini veya doğrudan doğruya tehlikeye düşürüldüğünü⁸⁵ öne sürmesi gerekir⁸⁶.

Alman AYMK md. 64/I çerçevesinde anayasal yetki ve yükümlülüklerle ilişkin ihtilaflarla ilgili olarak Anayasa Mahkemesine başvurma yetkisi yalnızca organın kendisine değil ve ayrıca, bu organın unsurlarına da tanınmıştır. Böylece, bu unsurlar da bağlı oldukları anayasal organın yetkilerinin başka bir organ tarafından ihlal edildiği ya da tehlikeye düşürüldüğü iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Ne var ki, bir organ unsuru olunması, AYMK md. 64/I'de ifade edilen organ adına dava açma sürecinin işletilebileceği anlamına gelmez. Alman hukuk öğretisine göre burada, belli bir süredir devamlı olarak birlikte bulunan ve faaliyetlerini de bu yönde devam ettiren gruplar kastedilmektedir⁸⁷.

⁸³ <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁸⁴ Örneğin bir milletvekilinin Federal Mecliste alınan bir kararda lehe oy kullanması, daha sonra Federal Meclise karşı başvuruda bulunma imkânını ortadan kaldırmaz. Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 94, s. 1938.

⁸⁵ İhlalin, aleyhine başvuruda bulunan ya da üçüncü bir organın başkaca bir eylem ve işlemi gerekli olmaksızın yakın bir tarihte gerçekleşmesi bekleniyorsa, anayasal yetki ve yükümlülüğün doğrudan doğruya tehlikede olduğu ileri sürülebilir. Klaus Schlaich/Stefan Koriototh, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 94.

⁸⁶ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 92, s. 1936; ayrıca bkz. Klaus Schlaich/Stefan Koriototh, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 94.

⁸⁷ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 92, s. 1937.

Alman Anayasa Mahkemesinin bu konuyla ilgili kararları incelendiğinde yalnızca siyasi partilerin meclis gruplarına Federal Meclis adına başvuruda bulunma yetkisinin verildiği⁸⁸, buna karşılık meclis komisyonları gibi Meclisin diğer unsurlarına bu imkânın tanınmamış olduğu görülür⁸⁹. Gerçekten de, Alman Anayasa Mahkemesine göre, organın unsurlarının organ adına başvuruda bulunabilmesi, bu unsurların tabi oldukları anayasal organın “sürekli mevcut bölümleri” arasında yer almalarına bağlıdır⁹⁰. Kısacası, Federal Meclisin her unsuru, Meclis adına başvuruda bulunamayacağı gibi, kendisine tanınan anayasal yetkilerin kapsamına ilişkin uyuşmazlıklarla ilgili organ uyuşmazlığı başvurusunda bulunabilen bir milletvekili⁹¹ de Federal Meclis adına bu yolu işletemez⁹².

Organ uyuşmazlığı davasında organ adına o organın unsurlarının da Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunabilmesi, özellikle parlamenter rejimlerde parlamenter muhalefet bakımından önemli bir güvence teşkil eder⁹³. Şöyle ki, parlamenter rejimlerde hükümet istikrarı ve etkinliği, yeterli ve sağlam bir parlamenter çoğunluğun desteğini zorunlu kılar. Çünkü hükümetin siyasal programını gerçekleştirebilmesi parlamen-

⁸⁸ Bkz. BVerfGE, 68, 1, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv068001.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 1–249; BVerfGE, 90, 286, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090286.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 223.

⁸⁹ Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 94.

⁹⁰ BVerfGE, 90, 286, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090286.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 223.

⁹¹ Yukarıda da işaret edildiği gibi, milletvekilleri, Meclisin unsuru değil, üyesidir. Bu nedenle, tek bir milletvekili, ancak Anayasa md. 93/I–1 çerçevesinde “diğer taraf” sıfatı ile Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunabilir.

⁹² Bkz. Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 92, s. 1937; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 94; Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 110, s. 635; Bodo Pieroth, Artikel 93, Rdnr. 11, s. 935; Zafer Gören, “Anayasa Yargısı ve Yasama – Türk ve Alman Hukukunda Anayasa Mahkemesi ve Parlamentonun Karşılıklı Etkileşimi”, s. 97. Milletvekillerinin Federal Meclis adına organ uyuşmazlığı başvurusunda bulunamayacağı esası Alman Anayasa Mahkemesi kararlarında da belirtilmiştir. Örnek olarak bkz. BVerfGE, 90, 286, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090286.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 223. Organ uyuşmazlığı davasında unsurlar tabi oldukları organın anayasal yetki ve yükümlülükleri adına başvuruda bulunabilir fakat organların unsurları aleyhine organ adına başvuruda bulunulamaz. Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 92, s. 1937.

⁹³ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 92, s. 1937; Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 110, s. 635; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 94.

ter çoğunluğun bu siyasal programa uygun parlamenter faaliyetlerde bulunmasını gerektirir. Bu parlamenter destek ise, parti disiplininin sağlanarak, belli bir bütünlük, dayanışma ve tutarlık içinde hareket edilmesi ile gerçekleşir⁹⁴. Ancak, parlamenter rejimler bakımından olmazsa olmaz bir nitelik arz eden bu disiplin parlamentonun hükümet üzerindeki denetim işlevini olumsuz yönde etkilemiştir. Meclis adına Meclisin unsurlarının organ uyuşmazlığı yoluna başvuramayacağının kabul edilmesi, Hükümet ile Meclis arasındaki anayasal ihtilafların Meclis tarafından Anayasa Mahkemesinin önüne getirilememesi anlamını taşır. Bu nedenle, meclis içerisindeki farklı siyasal grupların Meclisin anayasal yetkilerini korumak adına organ uyuşmazlığı başvurusunda bulunabilmesi, parlamenter rejimin yeniden etkin bir hal alınmasında önemli bir rol üstlenir.

5. Başvuru Süresi

Anayasa Mahkemesine yapılacak başvuruda kabul edilebilirlik koşulları çerçevesinde dikkate alınması gereken son ölçüt başvuru süresidir. Karşılaştırmalı hukukta bu konuda ülkelerin düzenlemeleri farklılık gösterir. Örneğin, Alman AYMK md. 64/III'e göre başvuru, başvuru konusu önlem ya da ihmalin öğrenildiği tarihten itibaren altı ay içerisinde yapılmalıdır⁹⁵. KKTC Anayasası md. 145/IV'e göre ise bu süre otuz gündür⁹⁶. Bu süreler, hak düşürücü nitelikte olup, öngörülen sürede başvurulmaması halinde Anayasa Mahkemesi tarafından başvuru reddedilmektedir⁹⁷. Eğer tedbire karşı organ uyuşmazlığı başvurusunda bulun-

⁹⁴ Ekrem Ali Akartürk, *Parlamenter Rejim Uygulamaları ve Parti Sistemleri (Parlamenter Hükümet Yapıları ve Parti Sistemleri Üzerine Bir Deneme)*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 75–76.

⁹⁵ <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016. Burada akla şu soru gelebilir: Kurul halinde çalışan organlarda tedbir ya da ihmal öğrenme tarihi olarak kurulu oluşturan üyelerin sayısal çoğunluğunun öğrenildiği an mı esas alınacak, yoksa bu üyelerin bir kısmının öğrenmesi başvuru süresinin başlaması bakımından yeterli mi kabul edilecektir? Bu konuda açık bir düzenleme yoktur. Andreas Engels, “Die Zulässigkeitsprüfung im Organstreitverfahren vor dem Bundesverfassungsgericht”, s. 425–426.

⁹⁶ https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/kktc_anayasa.pdf, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

⁹⁷ Axel Hopfauf, *Artikel 93*, Rdnr. 93, s. 1937; Andreas Voßkuhle, *Artikel 93*, Rdnr. 113, s. 636; Klaus Schlaich/Stefan Koriath, *Das Bundesverfassungsgericht*, Rdnr. 94; Bodo Pieroth, *Artikel 93*, Rdnr. 15a, s. 938–939; Gerd Sturm, *Artikel 93*, Rdnr. 51, s. 1900; Andreas Haratsch, *Artikel 93*, Rdnr. 10, s. 550.

lacaksa sürenin başlangıcı, tedbirin başvurucağı hukukten etkilediğı an olarak kabul edilirken, bir ihmali davranışa karşı söz konusu yargı yolu işletilecekse, bu süre belirli bir yönde hareket edilmesi konusundaki anayasal yükümlülüğün açık bir şekilde reddedilmesi ile başlar⁹⁸.

IV. Anayasa Mahkemesi Kararının Niteliğı

Organ uyuşmazlığı davasında Anayasa Mahkemesi başvurucağı kabul edilebilir bulursa, işin esasına girerek anayasal organlar arasındaki ihtilaf hakkında karar verecektir. Bu bağlamda cevaplandırılması gereken asıl soru, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararın niteliğinin ne olacağıdır. Bu konuda anayasaların farklı düzenlemeler içerdiği belirtilmelidir. Örneğın, Alman Anayasa Mahkemesi organ uyuşmazlığı başvurusunu anayasa hukuku bakımından tahlil eder ve bu inceleme sonucunda bir “yorum kararı” verir. Anayasa Mahkemesinin verdiği karar, bir tespit niteliğinde olup, Mahkeme ne başvuru konusu yapılan işlemi kaldırabilir ne de aleyhine başvuruda bulunulan organı belli bir yönde hareket etmeye zorlayabilir⁹⁹. Gerçekten, Alman AYMK md. 67’ye¹⁰⁰ göre Alman Anayasa Mahkemesi, kararında, aleyhine başvuruda bulun-

⁹⁸ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 93, s. 1937; Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 113, s. 636; Bodo Pieroth, Artikel 93, Rdnr. 15a, s. 938; Wieland, Artikel 93, Rdnr. 54, s. 492. Bu çerçevede, bir hususun altı çizilmelidir: Alman AYMK md. 65/I’e göre 63. maddede anılan organlar ve bunların unsurları Anayasa Mahkemesi kararının kendi yetkilerinin sınırının belirlenmesi açısından da önemli olması halinde başvurucağı ve aleyhine başvuru yapılan taraf lehine davaya katılabilirler. <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016. Davaya katılma talebinin 6 aylık başvuru süresinden bağımsız bir şekilde yargılamanın her aşamasında ileri sürülmesi mümkündür. Kurul halinde faaliyet gösteren bir organ söz konusuysa, katılma kararının kurul tarafından alınması gerekir. Davaya müdahil olma talebinin kabul edilebilmesi için katılma talebini öne süren organın davaya katılma konusunda belli bir hukuki menfaati bulunmalıdır. Örneğın, bir siyasi parti tarafından Federal Meclise karşı yapılan başvuruya diğeri bir siyasi parti, Federal Meclisin lehine müdahil olamaz ya da bir siyasi parti grubu ile Federal Hükümet arasındaki bir davaya Federal Meclis, Federal Hükümetin lehine katılamaz. Bu konuda bkz. Bodo Pieroth, Artikel 93, Rdnr. 16, s. 939.

⁹⁹ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 96, s. 1938; Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 115, s. 636–637; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 83; Dieter Hömig, Artikel 93, Rdnr. 5, s. 547.

¹⁰⁰ <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

lan tarafın tedbir ya da ihmalinin Anayasanın bir hükmüne aykırı olup olmadığına karar verir. Bu kararda ilgili anayasa maddesinin de belirtilmesi gerekir. Anayasa Mahkemesi, kararında önüne gelen uyuşmazlık aracılığıyla Anayasa hükmünün yorumunu yapar. Hal böyle olunca, Anayasa Mahkemesi, örneğin bir kanun hükmünün hukuken geçerli olup olmadığına karar veremez. Mahkeme, sadece ilgili kanunun yapılarak Anayasaya aykırı davranıldığını tespit etmekle yetinir¹⁰¹. Ne var ki, bu durum, Anayasa Mahkemesinin kararına uyulmayacağı anlamına da gelmez. Aleyhinde başvuru yapılan organın Anayasa md. 20/III¹⁰² ve hukuk devleti ilkesi uyarınca karardan gerekli sonuçları çıkarması beklenir¹⁰³.

KKTC Anayasasında ise, Alman uygulamasından farklı bir düzenleme öngörülmüştür. Şöyle ki, KKTC Anayasası md. 145/V uyarınca Anayasa Mahkemesi, başvuru konusu yapılan kanun, karar ve işlemin hükümsüz olduğuna ve hiçbir hukuki hükmü olmadığına karar verebileceği gibi, bu çerçevede yapılan eylem ve işlemlerle ilgili öneride bulunabilir. Hatta Anayasa md. 145/7, bir adım daha ileriye giderek, başvuru hakkında nihai karar verilinceye kadar, başvuru konusu kanun, karar ya da işlemin yürütmesinin durdurulabileceğini düzenlemiştir¹⁰⁴. Bu konuda Rusya Federasyonu AYMK md. 95'te benzer yönde bir düzenleme yer almaktadır. Bu hükme göre organ uyuşmazlığı başvurusu neticesinde Anayasa Mahkemesinin iki farklı şekilde karar vermesi mümkündür: Mahkeme, aleyhine başvuruda bulunulan tarafın başvuru konusu yapılan işlem veya eylemi yapma yetkisini ya onaylar ya da reddeder. Eğer, Anayasa Mahkemesi, organ uyuşmazlığı davasında aleyhine başvuru

¹⁰¹ Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 97.

¹⁰² Alman Anayasası md. 20/III'e göre yasama, anayasal düzene; yürütme organı ve yargı ise kanunlara ve hukuka bağlıdır. <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

¹⁰³ Axel Hopfauf, Artikel 93, Rdnr. 96, s. 1938; Andreas Voßkuhle, Artikel 93, Rdnr. 115, s. 637; Klaus Schlaich/Stefan Koriöth, Das Bundesverfassungsgericht, Rdnr. 83; Reinhold Zippelius/Thomas Würtenberger, Deutsches Staatsrecht, Rdnr. 19, s. 529. Bu noktada, aleyhine başvuruda bulunulan organ, Anayasaya aykırılığı ortadan kaldırmalıdır. Örneğin Alman Anayasası md. 64/I'e aykırı bir şekilde Federal Başbakanın önerdiği Bakan atamayan Cumhurbaşkanı bu atamayı yapmalı veya yine aynı Anayasanın 39. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesinin açık hükmüne rağmen Federal Meclisi toplantıya çağırmayan Meclis Başkanı çağırışı yapmalıdır.

¹⁰⁴ https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/kktc_anayasa.pdf, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

yapılan organın işlem yapma yetkisini reddederse, başvurusu konusu işlemin hükümsüz olduğu kabul edilir¹⁰⁵.

V. Sonuç Yerine Bir Öneri

En genel ifade ile anayasal organlar arasında söz konusu olan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasını hedefleyen organ uyuşmazlığı davası, belirli organların anayasal yetkilerini aşmasını engelleyerek iktidarın merkezileşmesinin önüne geçer ki, bu husus, hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması açısından önem arz eder. Bu bağlamda, organ uyuşmazlığı davasının Türk hukuk sistemine de dâhil edilmesi önerilebilir. Zira Türkiye’de anayasal organların yetki paylaşımına ilişkin olarak uygulamada birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Nitekim öteden beri özellikle bazı organların anayasal yetkilerinin sınırını aştığına yönelik ileri sürülen görüşler bu durumun bir göstergesidir. Anayasal yetki ve yükümlülüklerin kapsamına ilişkin ihtilafların Anayasa Mahkemesinin denetimine açılması, parlamenter rejimin uygulanması sırasında devlet organları arasında yaşanan uyuşmazlıkların çözümüne katkı sağlar. Kaldı ki, Türk hukukunda parlamento kararları açısından var olan yargısal denetim açığı dikkate alınırca, organ uyuşmazlığı davasının somut bir amaca hizmet edeceği konusunda şüphe yoktur¹⁰⁶.

Bu başvuru yolu, Anayasa Mahkemesinin Anayasa ile verilen görevleri yerine getireceğini hükme bağlayan Anayasa md. 148/son çerçevesinde anayasa değişikliği ile kabul edilmelidir. Ancak, anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesinin görevleri arasında bu başvurular ile ilgili karar verebileceğinin belirtilmesi etkin bir başvuru yolunun oluşturulmasında yeterli değildir. Bir kere, Anayasaya göre, Cumhurbaşkanı’nın re’sen imzaladığı karar ve emirler ile tek başına yaptığı işlemler yargı denetiminin dışındadır. Cumhurbaşkanı’nın belirli işlemlerini yargı denetimi dışında tutmak, bu yargı sürecini, anayasal yetkilerini aşan Cumhurbaşkanı için işletmemek anlamına gelir ki, bu halde başvuru yolunun işlevini büyük ölçüde yitireceği açıktır. Bu nedenle, organ uyuşmazlığı davası kabul edilirken hukuk devleti ilkesine de aykırı olan Cumhurbaşkanı’nın bazı işlemlerine yargı yolunu kapatan anayasal hü-

¹⁰⁵ AYMK için bkz. <http://www.ksrf.ru/en/Info/LegalBases/FCL/Pages/default.aspx>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

¹⁰⁶ O. Korkut Kanadoğlu, *Anayasa Mahkemesi*, dipnot 375, s. 106.

kümler kaldırılmalıdır. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi, Alman Anayasa Mahkemesi gibi sadece “Anayasanın yorumu”, yani başvuruçunun anayasal yetkilerinin ihlal edilip edilmediği ile ilgili karar vermemelidir. Zira bu durumda hükmün hukuki etkisi ilgililer tarafından buna uyulması şartına bağlı olur ki, bu durum, hukuk devleti ilkesine ilişkin sorunların yaşandığı ülkelerde kararın gereğinin yerine getirilmemesi riskini bünyesinde taşır. Bu sebeple, Anayasa Mahkemesi başvuru konusu yapılan tedbirin hükümsüz olduğuna hükmedebilmeli ya da ihmali davranış halinde anayasal yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda ilgili organa çağrıda bulunabilmelidir.

KAYNAKÇA

AKARTÜRK Ekrem Ali, *Parlamentar Rejim Uygulamaları ve Parti Sistemleri (Parlamentar Hükümet Yapıları ve Parti Sistemleri Üzerine Bir Deneme)*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

ÇAKAR M. Sait, *Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Yay., 2. Baskı, Ankara, 2007.

ENGELS Andreas, “Die Zulässigkeitsprüfung im Organstreitverfahren vor dem Bundesverfassungsgericht”, *JURA*, Jg. 32, Heft 6, s. 421–426.

GÖREN Zafer, “Anayasa Yargısı ve Yasama – Türk ve Alman Hukukunda Anayasa Mahkemesi ve Parlamentonun Karşılıklı Etkileşimi”, *AYD*, Cilt 13, 1996, s. 81–145.

GÖZLER Kemal, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, Ekin Yay., 7. Baskı, Bursa, Temmuz 2015.

GROTE Rainer, *Der Verfassungsorganstreit*, Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2010.

HARATSCH Andreas, Artikel 93, in Helge Sodan (Hrsg.), *Beck’scher Kompakt-Kommentar*, C. H. Beck Verlag, München, 2009, Rdnr. 4–13, s. 548–550.

HILLGRUBER Christian/GOOS Christoph, *Verfassungsprozessrecht*, C. F. Müller Verlag, 4. Auflage, Heidelberg, 2015.

HOPFAUF Axel, Artikel 93, in Bruno Schmidt–Bleibtreu/Hans Hofmann/Axel Hopfauf (Hrsg.), *Kommentar zum Grundgesetz*, Carl Heymanns Verlag, 11. Auflage, München, 2008, Rdnr. 80–96, s. 1931–1939.

HÖMİG Dieter, Artikel 93, in Dieter Hömig (Hrsg.), Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland– Kommentar, Nomos Verlag, 8. Auflage, Baden–Baden, 2007, Rdnr. 4–8, s. 546–547.

KABOĞLU İbrahim Ö., Anayasa Hukuku Dersleri, Legal Yay., 10. Baskı, İstanbul, 2015.

KANADOĞLU O. Korkut, Anayasa Mahkemesi, Beta Yay., İstanbul, 2004.

MAUNZ Theodor, Artikel 93, in Theodor Maunz/Günter Dürig (Hrsg.), Grundgesetz–Kommentar, C.H. Beck Verlag, Band VI: Artikel 86–106b, 75. Lieferung, München, September 2015, Rdnr. 10–16.

ÖZBDUN Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yay., 14. Baskı, Ankara, 2013.

PIEROTH Bodo, Artikel 93, in Hans D. Jarass/Bodo Pieroth (Hrsg.), Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland – Kommentar, C. H. Beck Verlag, 10. Auflage, München, 2009, Rdnr. 5–18, s. 933–939.

SCHLAICH Klaus/KORIOTH Stefan, Das Bundesverfassungsgericht, C. H. Beck Verlag, 10. Auflage, München, 2015, Rdnr. 79–97c.

STURM Gerd, Artikel 93, in Michael Sachs (Hrsg.), Grundgesetz–Kommentar, C. H. Beck Verlag, 5. Auflage, München, 2009, Rdnr. 41–51, s. 1889–1900.

ŞİRİN Tolga, Türkiye’de Anayasa Şikâyeti, XII Levha Yay., İstanbul, 2013.

VOßKUHLE Andreas, Artikel 93, in Christian Starck (Hrsg.), Kommentar zum Grundgesetz, Franz Vahlen Verlag, 5. Auflage, Band 3: Artikel 83 bis 146, München, 2005, Rdnr. 95–115, s. 629–637.

WIELAND Joachim, Artikel 93, in Horst Dreier (Hrsg.), Grundgesetz–Kommentar, Mohr Siebeck Verlag, 2. Auflage, Band III: Artikel 83–146, Tübingen, 2008, Rdnr. 46–54, s. 489–492.

ZIPPELIUS Reinhold/WÜRTEMBERGER Thomas, Deutsches Staatsrecht, C. H. Beck Verlag, München, 2008.

Diğer Kaynaklar

BVerfGE, 68, 1, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv068001.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 1–249.

BVerfGE, 90, 286, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090286.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr 1–364.

BVerfGE, 96, 264, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv096264.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 1–99.

BVerfGE, 108, 251, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv108251.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 1–76.

BVerfGE, 118, 277, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv118277.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016, Rdnr. 1–389.

https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/kktc_anayasa.pdf, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/10080000.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

http://www.bundesverfassungsgericht.de/DE/Verfahren/Jahresstatistiken/2015/gb2015/A-I-4.pdf?__blob=publicationFile&v=1, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

http://www.bundesverfassungsgericht.de/DE/Verfahren/Wichtige-Verfahrensarten/Organstreitverfahren/organstreitverfahren_node.html, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<http://www.constitutionalcourt.org.za/site/theconstitution/english-2013.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<http://www.ksrf.ru/en/Info/LegalBases/FCL/Pages/default.aspx>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<http://www.tribunalconstitucional.es/en/tribunal/normasreguladoras/Lists/NormasRegPDF/LOTC-en.pdf>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<http://www.verfassungen.eu/and/index.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<http://www.verfassungen.eu/es/verf78-index.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<http://www.verfassungen.eu/it/>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<http://www.verfassungen.eu/pl/>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.

<http://www.verfassungen.net/rus/index.htm>, Çevrimiçi: 30 Nisan 2016.